

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

FORENSIC CHARACTERISTICS OF TRANSNATIONAL CRIME

Вітвіцький А.С., інспектор сектору реагування патрульної поліції
відділу поліції № 6

Запорізького районного управління поліції Головного управління Національної поліції в Запорізькій області

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9538-6393>

Статтю присвячено дослідженню криміналістичної характеристики транснаціональної злочинності. Враховуючи те, що у криміналістичній літературі відсутній однозначний підхід до визначення поняття і сутності криміналістичної характеристики злочинів, обґрунтованою видається позиція тих учених, які відстоюють практичне значення і роль криміналістичної характеристики. Визначено, що криміналістична характеристика є типовою моделлю злочину, результатом наукового аналізу типових ознак певного виду або роду злочинів.

Криміналістична характеристика є змінюваною науковою категорією, зміст якої формується відповідно до виду злочину. Так, розглядаючи криміналістичну характеристику транснаціональних злочинності, слід відзначити, що деякі її елементи є важливими і відіграють першочергову роль, а деякі взагалі не несуть інформативного значення. Цінність криміналістичної характеристики полягає в тому, що вона містить сукупність відомостей, корисних для практичної діяльності органів досудового розслідування. Вдосконалення криміналістичної характеристики транснаціональної злочинності сприяє виділенню її характерних особливостей і ознак, розроблення детальної характеристики її окремих елементів і складових у відповідності до динамічних змін у способі і механізмі вчинення транснаціональних злочинів.

Визначено, що криміналістична характеристика транснаціональної злочинності – це сукупність характеристик і особливостей злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами з міжнародними зв'язками, яка характеризує злочинну діяльність таких груп та охоплює систему ознак протиправних дій, направлених на підготовку, вчинення та приховування транснаціональної злочинної діяльності.

У структурі криміналістичної характеристики транснаціональної злочинності доцільно розглядати: 1) дані про рівні організації транснаціональної злочинної діяльності; 2) дані про спосіб вчинення злочину (підготовки, вчинення та приховування злочинів); 3) дані щодо предмету кримінально-протиправного посягання; 4) дані, що характеризують обстановку вчинення злочину; 5) дані щодо особи злочинця; 6) дані щодо слідів злочину.

Ключові слова: злочин, транснаціональна злочинність, криміналістична характеристика, методика розслідування.

The article is devoted to the study of the forensic characteristics of transnational crime. Considering the fact that there is no unambiguous approach to defining the concept and essence of forensic characterization of crimes in forensic literature, the position of those scientists who defend the practical importance and role of forensic characterization seems justified. It was determined that the forensic characteristic is a typical model of a crime, the result of a scientific analysis of typical features of a certain type or type of crime.

Forensic characteristics is a changing scientific category, the content of which is formed according to the type of crime. Thus, considering the forensic characteristics of transnational crimes, it should be noted that some of its elements are important and play a primary role, while some do not carry informative value at all. The value of forensic characteristics lies in the fact that it contains a set of information useful for the practical activities of pre-trial investigation bodies. Improving the forensic characteristics of transnational crime contributes to the identification of its characteristic features and signs, the development of a detailed description of its individual elements and components in accordance with dynamic changes in the method and mechanism of committing transnational crimes.

It was determined that the forensic characteristics of transnational crime is a set of characteristics and features of crimes committed by organized criminal groups with international ties, which characterizes the criminal activity of such groups and includes a system of signs of illegal actions aimed at preparing, committing and concealing transnational criminal activity.

In the framework of the forensic characteristics of transnational crime, it is appropriate to consider: 1) data on the level of organization of transnational criminal activity; 2) data on the method of committing the crime (preparation, commission and concealment of crimes); 3) data on the subject of the criminal offense; 4) data characterizing the circumstances of the crime; 5) data on the identity of the criminal; 6) data on crime traces.

Key words: crime, transnational crime, forensic characteristics, investigation method.

Постановка проблеми. Динамічні зміни у характері організованої злочинної діяльності і умовах боротьби з нею наочно демонструють недостатність старих засобів та методів правової, організаційної, технічної і тактичної протидії транснаціональній злочинності і необхідність їх істотного оновлення, вдосконалення та розвитку. Усе це потребує нових, нерідко нетрадиційних й оригінальних підходів до організації і здійснення боротьби зі злочинністю. Одним із основних завдань, які повинна вирішувати криміналістика у вказаному напрямі – актуалізація наукового та методичного забезпечення боротьби з транснаціональною злочинністю, підвищення її результативності шляхом впровадження у діяльність правоохоронних органів найновіших наукових досліджень, розробок та передового досвіду. Вивчення криміналістичної характеристики транснаціональної злочинності сприяє виділенню її характерних особливостей і ознак, розроблення детальної характеристики її окремих елементів і складових.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Криміналістична характеристика була об'єктом дослідження багатьох вчених, серед них Ю.П. Аленін, В.П. Бахін, В.Д. Берназ, П.Д. Біленчук, Р.І. Благута, А.Ф. Волобуєв, В.А. Журавель, Н.І. Клименко, О.Н. Колесні-

ченко, В.О. Коновалова, В.К. Лисиченко, В.О. Маркус, Г.А. Магусовський, А.В. Мовчан, В.О. Одерій, М.В. Салтєвський, М.І. Скригонюк, В.В. Тіщенко, В.Ю. Шепітько та ін. Проблемні питання криміналістичної характеристики транснаціональної злочинності розглядалась П.Д. Біленчуком, А.П. Гелем, А.В. Кофанова, О.Л. Кобилянським, Є.К. Паніотвим, Г.С. Семаковим, В.В. Тіщенко, В.Ю. Шепітьком та ін.

Виклад основного матеріалу. Криміналістичною характеристикою називається система відомостей (інформації) про криміналістично значущі ознаки злочинів даного виду, що відображає закономірні зв'язки між ними і слугує побудові і перевірці слідчих версій у розслідуванні конкретних злочинів [4, с. 16]. Вона є типовою моделлю злочину, результатом наукового аналізу типових ознак певного виду або роду злочинів.

У криміналістичній літературі відсутній однозначний підхід до визначення поняття і сутності криміналістичної характеристики злочинів. Обґрунтованою видається позиція тих учених, які відстоюють практичне значення і роль криміналістичної характеристики. П.Д. Біленчук відзначає, що сутністю криміналістичної характеристики є сукупність відомостей, знань, які можуть бути корис-

ними як для самої методики (зокрема, для обґрунтування методичних рекомендацій), так і для конкретної практичної діяльності органів розслідування [7, с. 330].

М.В. Салтевський використовує інформаційний підхід при конструюванні визначення криміналістичної характеристики та розглядає її як інформаційну модель, що становить собою якісно-кількісну систему опису типових ознак конкретного виду (групи) злочинів [10, с. 266-267].

Криміналістичною характеристикою називається система відомостей про криміналістично значущі ознаки злочинів даного виду, що відображає закономірні зв'язки між ними і слугує побудові та перевірці слідчих версій у розслідуванні злочинів. Її метою є оптимізація процесу розкриття і розслідування злочину. Не можемо не погодитись з В.Ю. Шепітьком, який зазначає, що призначення криміналістичної характеристики полягає в тому, що вона сприяє: 1) формуванню окремих криміналістичних методик; 2) побудові типових програм (алгоритмів) і моделей розслідування злочинів (своєрідних матриць); 3) визначенню напрямків розслідування того або іншого злочину. Таким чином, криміналістична характеристика виступає певним набором відомостей (інформаційною базою) про даний вид або групу злочинів [6, с. 274].

Криміналістична характеристика відіграє важливу роль у методиці розслідування та виконує декілька функцій, важливих як для науки, так і практичної діяльності. Важливе значення у криміналістичній характеристиці має встановлення кореляційних зв'язків та взаємозалежностей між її елементами. У цьому плані мова може йти про кореляційну функцію, про встановлення зв'язків між окремими елементами криміналістичної характеристики. Закономірні зв'язки між окремими ознаками і їхніми групами є найважливішою властивістю криміналістичної характеристики. Їхнє виявлення здійснюється на основі досліджень значущого емпіричного матеріалу [4, с. 18].

Криміналістична характеристика слугує побудові і перевірці слідчих версій у розслідуванні конкретних злочинів. У цьому виявляється конструктивна функція криміналістичної характеристики. Така функція пов'язана з мисленевою діяльністю слідчого по плануванню дій для досягнення намічених цілей.

Криміналістична характеристика виконує також прогностичну функцію. Так, на думку О. Н. Колісниченка і В. О. Коновалової, практичне значення криміналістичної характеристики загалом полягає в тому, що при наявності одних ознак (наприклад, що стосуються слідів знаряддя і інструментів) слідчий може припустити наявність інших (певних фахових навичок у злочинця) і провести необхідні слідчі дії (по встановленню і розшуку злочинця) [4, с. 19-20]. В. А. Журавель зазначає, що прогностична функція криміналістичної характеристики значно підвищується, якщо встановлені кореляційні залежності між її елементами, виражені в кількісних показниках. Саме статистичний підхід, що складає основу формування криміналістичної характеристики, може бути визнаний ключовим і при вимірюванні ступеня можливості настання прогнозованих подій. У зв'язку з цим зусилля криміналістів щодо виявлення кількісних показників, які відображають специфіку кореляційних зв'язків між елементами криміналістичної характеристики, повинні бути значно активізовані, тому що до цього часу висловлені відносно даної проблематики судження, за дуже рідкими винятками, мають суто декларативний характер. При цьому не слід забувати, що в самій криміналістичній характеристиці відбиваються на статистичному рівні як достатньо чітко детерміновані відносини між окремими її елементами, наприклад, особливості технологічних процесів і обрання засобів учинення замаскованих розкрадань, так і обумовлені багатьма причинними факторами, у тому числі випадковими, ситуаційними [3, с. 260-261].

Стосовно злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами, термін «криміналістична

характеристика» використовується в різних значеннях. В. Ю. Шепітько використовує термін «криміналістична характеристика організованої злочинної діяльності» [13, с. 5; 14, с. 276]. Г.А. Матусовський визначає «криміналістичну характеристику організованих злочинних груп» [8, с. 361]. П.Д. Біленчук, А.П. Гель, Г.С. Семаков у методиці розслідування злочинів, вчинених міжнародними організованими групами виділяють «криміналістичну характеристику злочинів, вчинених організованих злочинних груп» [7, с. 327]. В.В. Тіщенко розглядає «криміналістичну характеристику організованої злочинної діяльності» [5, с. 517]. П.Д. Біленчук, А.В. Кофанов, О.Л. Кобилянський, Є.К. Паніотов у монографічному дослідженні використовують поняття «криміналістична характеристика міжнародної організованої транснаціональної злочинності» [12, с. 20]. Наведені терміни свідчать про те, що науковці мають неоднакові підходи до розуміння криміналістичної характеристики. Значною мірою це пов'язано зі специфікою об'єкта вивчення.

У криміналістичній літературі здійснювалися спроби щодо розробки криміналістичної характеристики злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами [8, с. 360-364; 13, с. 5-26]. Вивчення даних робіт показує, що в більшості випадків йшлося про певні підходи до побудови криміналістичної характеристики, розгляд поняття організованої злочинності, дослідження видів злочинів, що вчиняються організованими групами, встановлення особливостей формування транснаціональних злочинних груп, визначення напрямків злочинної діяльності.

Криміналістична характеристика є змінюваною науковою категорією, зміст якої формується відповідно до виду злочину. Так, розглядаючи криміналістичну характеристику транснаціональних злочинності, слід відзначити, що деякі елементи є важливими і відіграють першочергову роль, а деякі взагалі не несуть інформативного значення. Організовані злочинні групи, в тому числі й з міжнародними зв'язками, вчиняють ряд (серію) взаємозалежних злочинів. Це положення необхідно враховувати при розробці криміналістичної характеристики. Слід врахувати і те, що до транснаціональних злочинів ми відносимо різні злочинні діяння, тому криміналістична характеристика злочинів, вчинюваних організованими злочинними групами, може мати тільки комплексний характер. Цінність криміналістичної характеристики полягає в тому, що вона містить сукупність відомостей, корисних для практичної діяльності органів розслідування.

Таким чином, криміналістична характеристика транснаціональної злочинності – це сукупність характеристик і особливостей злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами з міжнародними зв'язками, яка характеризує злочинну діяльність таких груп та охоплює систему ознак протиправних дій, направлених на підготовку, вчинення та приховування транснаціональної злочинної діяльності.

Розробка криміналістичної характеристики передбачає необхідність урахування її структури. Питання про зміст криміналістичної характеристики є дискусійним. На нашу думку, основними елементами криміналістичної характеристики є сукупності ознак, що визначають: 1) спосіб злочину; 2) обстановку, місце й час учинення злочину; 3) знаряддя і засоби; 4) предмет посягання; 5) особу потерпілого; 6) особу злочинця; 7) сліди злочину (у широкому значенні).

В.В. Тіщенко ґрунтуючись на структурі криміналістичної характеристики злочинів і основних напрямках криміналістичного вивчення злочинної діяльності та її протидії, до криміналістичної характеристики злочинів, що вчинені злочинними організаціями включає:

- дані про характеристику злочинної діяльності (базові види, допоміжні, споріднені, побічні злочини);
- відомості про типові схеми, технологію, механізм злочинної діяльності;

– характеристику сфери (галузі) здійснення організованої злочинної діяльності і предмета кримінального інтересу і посягання;

– характеристику її розвитку (витоки, динаміка, інтенсивність);

– характеристику системи даних про способи підготовки, вчинення і приховування злочинів і типових наслідків;

– характеристику обстановки вчинення злочинів (місце, час, умови);

– характеристику організації і методів здійснення розвідки, прийомів збору інформації, необхідної для організованої злочинної діяльності (як під час підготовки і вчинення злочинів, так і в процесі їх виявлення і розслідування);

– характеристику злочинної організації (рівень, структура, прийоми добору і вербування нових учасників злочинних організацій, організація їх навчання, розподіл функціональних обов'язків, регламентування поведінки учасників злочинної організації), а також його зв'язків (у тому числі міжнародних) і взаємин з іншими злочинними організаціями;

– характеристику методів, способів і прийомів встановлення корумпованих зв'язків у правоохоронних органах, органах державної влади й управління і способів їх використання;

– характеристику особистості учасників злочинних організацій (відповідно до їх місця в ієрархічній структурі формування);

– характеристику мотивів і цілей злочинів;

– характеристику особистості можливих жертв злочинів (включаючи службове положення, наявність зв'язків зі злочинними організаціями та ін.) [5, с. 517-518].

На нашу думку, у структурі криміналістичної характеристики транснаціональної злочинності доцільно розглядати:

1) дані про рівні організації транснаціональної злочинної діяльності;

2) дані про способи підготовки, вчинення та приховування злочинів;

3) дані щодо предмету кримінально-протиправного посягання;

4) дані, що характеризують обстановку вчинення злочину;

5) дані щодо особи злочинця (організована група чи злочинна організація);

6) дані щодо слідів злочину.

Слідчою практикою доведено, що формування криміналістичної характеристики злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами з міжнародними зв'язками, є доцільним. У цьому сенсі необхідно зазначити, що злочини, які вчиняються організованими злочинними групами, мають загальні риси, які повинні враховувати співробітники правоохоронних органів. В першу чергу, важливим є визначення рівнів організованої злочинної діяльності, до яких належать:

1) злочинна група, що виникає за попередньою змовою про спільне вчинення злочину, у ряді випадків без визначеного лідера;

2) організована злочинна група із чітким розподілом ролей, суворою підпорядкованістю, стійкістю;

3) злочинна організація як стійке, ієрархічно організоване об'єднання осіб не менш як із двоступеневою системою управління, яке створене для систематичного здійснення корисливих злочинів і володіє системою захисту за допомогою корумпованих зв'язків;

4) злочинна організація створена як фінансово-промислова група, а саме організаційна структура, яка об'єднує банки, промислові підприємства, торгові організації, найчастіше багатопрофільні, що діють у різних сферах легального і нелегального бізнесу; пов'язані між собою єдиним технологічним циклом для підвищення конкурентоспроможності, зі своєю матеріальною і фінан-

совою базою, колегіальним органом управління, статутом, функціонально-ієрархічною системою, інформаційною базою, корумпованими зв'язками в органах державної влади, та переслідує політичні цілі [5, с. 519-520].

Члени таких груп мають певний злочинний досвід, а також досвід спілкування зі слідчими й оперативними працівниками, знають прийоми та методи слідчої і оперативної роботи. У цьому відношенні організовані злочинні групи, в тому числі й з міжнародними зв'язками, використовують весь арсенал протидії їх викриттю.

Важливим елементом криміналістичної характеристики є спосіб злочину. Спосіб злочину являє собою характер дії злочинця, що виявляється у певній взаємозалежній системі операцій і прийомів підготовки, вчинення і приховування злочину [4, с. 22]. Діяльність транснаціональних організованих злочинних груп характеризується вчиненням ряду злочинів, певною серійністю.

Складність способів злочинів, що вчиняються злочинними групами, дозволила деяким авторам говорити про технології злочинної діяльності, про певну її стандартизацію. Причому в криміналістичній літературі зазначається, що такі технології різні для економічної, «білокомірцевої» і загальнокримінальної злочинності [9, с. 8-9]. На нашу думку, вчинення економічних і загальнокримінальних злочинів може бути взаємозалежним. Крім того, у вчиненні транснаціональних злочинів значну роль відіграють корумповані зв'язки. У криміналістичному розумінні йдеться про корумповані зв'язки представників владних структур (у тому числі правоохоронних органів) із криміналітетом, про взаємодію посадових осіб органів влади і управління з лідерами (або членами) організованих злочинних угруповань. Така взаємодія передбачає різні протиправні форми. Це може бути підкуп (одноразове або багаторазове давання хабарів) посадових (службових) осіб для вирішення питань, пов'язаних із легальним або нелегальним «бізнесом» кримінальної групи, залучення (утягування) чиновників у спільний «бізнес», перетворення державного службовця (або іншої особи) на члена злочинного угруповання з певними правами й обов'язками.

Р. К. Синельщиков зазначає, що оскільки організовані кримінальні угруповання досить часто мають корумповані зв'язки з правоохоронними органами, успіх розслідування таких проваджень в умовах невеликих міст з населенням до 200 тисяч чоловік забезпечується, у першу чергу, залученням до розслідування слідчих, які працюють у сусідніх районах (містах) чи у прокуратурах вищого рівня, а також забезпеченням оперативно-розшукової роботи за рахунок залучення оперативних працівників з вищих підрозділів поліції [11, с. 77].

Корупціонер може виконувати разові незаконні дії в інтересах кримінальної групи або захищати її інтереси всіма дозволеними і недозволеними способами, відстоювати її позиції, брати участь у зустрічах, бути на фінансовому, матеріальному утриманні організованої групи. Члени організованих злочинних формувань роблять спроби вплинути на службових осіб державних органів, поставити їх у залежність від угруповання. Злочинні формування сьогодні мають силу впливати на просування чиновника по службі, фінансування виборів у депутати, розподіл «портфелів». У цьому разі можна говорити про формування «кишенькових» посадових осіб, що перебувають на службі у кримінальних структурах.

Найбільш розвинені організовані злочинні групи мають певні «блоки» корумпованих осіб, які фактично входять до кримінального угруповання. Корупційні блоки організованих злочинних груп сприяють виконанню тактичних і стратегічних завдань групи, інколи виконують ідеологічні та організаційні функції. В економічному відношенні корумповані блоки надають переваги кримінальному угрупованню, підтримку, люблять його інтереси, захищають від проблем, що виникають, усувають кон-

курентів. Виникають ситуації «недоторканності» тих чи інших об'єктів, підприємств, господарських товариств, встановлюється заборона на контроль, перевірку відповідних посадових осіб.

Організована злочинна діяльність – це та діяльність, що заздалегідь планується, для неї є характерним ретельна підготовка, продуктивність дій. Підготовка до вчинення злочину може включати:

- визначення і конкретизацію мети злочину;
- вибір об'єкта злочину;
- підбір учасників злочину за якісними і кількісними критеріями з урахуванням характеру і складності поставлених завдань, способів їх реалізації, їх особистих характеристик – злочинного досвіду, вольових якостей, навичок і вмінь тощо;

– визначення і деталізацію способу вчинення злочину;

– пошук (придбання, викрадення, виготовлення) і підбір відповідних знарядь і засобів;

– вибір місця і часу вчинення злочину з урахуванням найбільш сприятливих умов або створення таких для успішної реалізації задуманого;

– розвідку обраного об'єкта з метою визначення предмета злочину, місця його зберігання, а також з'ясування умов, які можуть сприяти або заважати реалізації злочинної мети;

– розроблення конкретного плану злочинних дій: визначення місця та часу збору групи і засобів пересування, ролі і функції кожного учасника, шляхів підходу і відходу, змісту і послідовності дій, моделювання варіантів дій з урахуванням певних змін в обстановці на місці злочину і можливої поведінки потерпілих;

– створення сховищ зброї, боєприпасів, вибухівки, вибухових пристроїв, інших знарядь і засобів, що можуть використовуватися в протиправних цілях [5, с. 521].

Організованими злочинними групами можуть використовуватися різноманітні способи приховування злочинів. Приховування злочинів як форми протидії розслідуванню присвячені спеціальні роботи криміналістичної спрямованості. У криміналістичній теорії розрізняються такі основні види способів приховування злочинів: 1) переміщення, що становить собою безпосередній відхід злочинця з місця злочину або заміну розташування об'єкта злочину на даному місці; а також зміну місця розташування об'єкта, що має відношення до справи; 2) утаювання інформації і (або) її носіїв; 3) знищення інформації і (або) її носіїв; 4) маскування інформації і (або) її носіїв; 5) фальсифікація інформації і (або) її носіїв; 6) неправдиве алібі; 7) інсценування; 8) вчинення іншого злочину; 9) опосередковане приховування; 10) симуляція – видача неправдивої інформації, відомостей, поєднаних з неправдивою поведінкою щодо здоров'я, з метою ухилення від відповідальності; 11) приховування, засноване на впливі – фізичні або психічні дії, спрямовані проти співучасників, свідків, потерпілих з метою перешкодити повідомленню інформації про злочин або схилити до відмови від надання показань; 12) комплекс двох і більше способів приховування злочинів [2, с. 11]. Організовані злочинні групи можуть використовувати фізичне усунення небажаних свідків, впливати на учасників кримінального процесу, використовувати провокації, надавати неправдиві показання, застосовувати корупційні способи приховування тощо.

Предметом кримінально-протиправного посягання транснаціональної злочинності є гроші, коштовності, коштовні промислові вироби і сировина, антикваріат, дефіцитна виробнича техніка та ін., тобто матеріальні цінності, а також цінні папери різного характеру. Однак, у сферу інтересів злочинних організацій поступово входять інтелектуальні цінності. Викрадення продукту інтелектуальної діяльності, передових технологій, комп'ютерних програм, комп'ютерної інформації все частіше стає одним із джерел доходів [5, с. 518].

Організована злочинна діяльність здійснюється у певній обстановці. До ознак обстановки належать як ознаки, що визначають матеріальне середовище, у якому відбувається злочин, так і його об'єктивні умови. Обстановка місця злочину є частиною обстановки злочину, що включає, крім матеріальної обстановки, поведінку учасників події, психологічні стосунки між ними [4, с. 41]. В криміналістичній літературі привертається увага до проблеми осередків організованої злочинної діяльності. Ю. П. Аленін зазначає, що серії схожих за своїм характером злочинів, які, як передбачається, вчинені тією самою особою або тією самою злочинною групою, набувають властивості осередка злочинних діянь [1, с. 5]. Стосовно діяльності організованих злочинних груп існує думка, що під осередком доцільно розуміти виточки, місця виникнення (утворення) транснаціональної організованої групи, місцезнаходження її керуючого ядра, місця первинного прояву ознак цієї злочинної діяльності.

Важливе місце в криміналістичній характеристиці злочинів посідає такий її елемент, як особа злочинця. Особа злочинця стосовно злочинів, що вчиняються транснаціональними організованими злочинними групами, має суттєві особливості. Особа злочинця виступає як колективний суб'єкт злочинної діяльності. Мова йде про вчинення злочинів організованою злочинною групою або злочинною організацією. На наш погляд, дослідження особи злочинця стосовно злочинів, що вчиняються організованою злочинною групою, передбачає також розгляд структури та психологічного механізму функціонування таких формувань. Вивчення слідчої практики дозволяє зробити висновок про те, що особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики може розглядатися у двох напрямках: 1) колективний суб'єкт вчинення злочинів (злочинна група як ціле); 2) лідери і члени злочинного угруповання (їх типові і індивідуальні ознаки).

Певною специфікою відрізняється і такий елемент криміналістичної характеристики злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами з міжнародними зв'язками, як типові сліди злочину. У криміналістичній літературі даний елемент криміналістичної характеристики іноді називається «типовою слідовою картиною вчинення злочину», підкреслюючи його динамічний характер. Так, М. В. Салтєвський зазначає, що це збірне поняття, яке включає опис матеріальних і ідеальних відбитків ознак злочину на момент його виявлення [10, с. 269]. В.Ю. Шепітько до слідів злочину відносить будь-які зміни середовища, що виникли внаслідок учинення в ньому злочину. Сліди злочину охоплюють: а) зміни в речовій обстановці; б) сліди – відображення (сліди рук, ніг, транспорту, інструментів тощо); в) предмети – речові докази; г) документи – (письмові, електронні та ін.); г) ідеальні сліди (сліди пам'яті людини); д) запахові сліди; е) сліди – мікрочастинки; є) звукові сліди [6, с. 279].

Висновки. Криміналістична характеристика транснаціональної злочинності – це сукупність характеристик і особливостей злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами з міжнародними зв'язками, яка характеризує злочинну діяльність таких груп та охоплює систему ознак протиправних дій, направлених на підготовку, вчинення та приховування транснаціональної злочинної діяльності.

У структурі криміналістичної характеристики транснаціональної злочинності доцільно розглядати:

- 1) дані про рівні організації транснаціональної злочинної діяльності;
- 2) дані про способи підготовки, вчинення та приховування злочинів;
- 3) дані щодо предмету кримінально-протиправного посягання;
- 4) дані, що характеризують обстановку вчинення злочину;
- 5) дані щодо особи злочинця;
- 6) дані щодо слідів злочину.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аленин Ю.П. Выявление и расследование очагов преступлений: теория и практика : монография. Одесса: Юрид. ин-т ОГУ, 1996.
2. Даньшин М.В. Класифікація способів приховування злочинів у криміналістиці : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2000. 20 с.
3. Журавель В.А. Проблеми теорії та методології криміналістичного прогнозування. Харків : Право, 1999.
4. Колесниченко А.Н., Коновалова В.Е. Криминалистическая характеристика преступлений : учеб. пособие. Харьков : Юрид. ин-т, 1985.
5. Криміналістика : підручник / За ред. В.В. Тіщенко. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 556 с.
6. Криміналістика : підручник / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін. / За ред. проф. В. Ю. Шепітька. 4-е вид. Харків : Право, 2010. 464 с.
7. Криміналістична тактика і методика розслідування окремих видів злочинів: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Д. Біленчук, А. П. Гель, Г. С. Семаков. Київ : МАУП, 2007. 512 с.
8. Матусовський Г.А. Основи методики розслідування злочинів, які вчиняються організованими злочинними групами // Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: Підручник / за ред. В.Ю. Шепітька. Харків : Право, 1998. С. 361.
9. Организованные преступные группы в Украине: традиционное и типичное (социологический очерк) : монография / под общ. ред. А.Н. Ярьмыша. Харьков : Нац. ун-т внутр. дел, 2002.
10. Салтєвський М. В. Криміналістика : підручник: У 2 ч. Ч. 2. Харків : Консум, 2001. 528 с.
11. Синельщиков Р.К. Про позитивний досвід розкриття вбивства, скоєного на замовлення // Слідча практика України. Харків : Кри-мАрт, № 1. 1998.
12. Транснаціональна злочинність: криміналістичний аналіз: монографія / За ред. П.Д. Біленчука. Київ: КИИ, 2011. 52 с.
13. Шепітько В.Ю. Тактика расследования преступлений, совершаемых организованными группами и преступными организациями. Харьков : 2000.
14. Шепітько В.Ю. Теория криминалистической тактики : монография. Харьков : Гриф, 2002.